

Мосендз Леонід Маркович

Біографія

Леонід Маркович Мосендз — український письменник, поет, есеїст, перекладач, публіцист, науковець-хімік, педагог, громадський діяч і старшина Армії Української Народної Республіки. Він належав до покоління українських інтелектуалів, життя яких докорінно змінила поразка визвольних змагань 1917–1921 років. Більшу частину зрілого життя Мосендз провів поза Україною, однак саме в еміграції сформувався як український письменник і став одним із помітних представників так званої Празької школи та "вісниківського" літературного середовища.

Народився Леонід Мосендз **20 серпня 1897 року** (8 серпня за старим стилем) у Могилеві-Подільському на Поділлі. Саме дата 8 серпня зафіксована в метричній книзі Покровської церкви, на яку посилаються сучасні дослідники його біографії. У популярних джерелах можна зустріти й інші дати народження письменника, однак метричний запис та українські академічні енциклопедії дають підстави вважати правильною саме дату 20 серпня за сучасним календарем.

Батько майбутнього письменника, Марко Григорович Мосендз, був управителем маєтностей польського поміщика. Мати, Марія Федорівна, походила з роду Лясковців і була донькою лісничого з Костополя на Волині. Її дівоче прізвище письменник згодом використав у літературних псевдонімах **О. Лясковець** та **Осип Лясковець**; друкувався він також як **Ростислав Берладник**. Сам Мосендз писав, що його рід мав українське, польське й литовське коріння.

Коли Леонідові було близько семи років, помер батько. Родині довелося залишити попереднє місце проживання. Дитинство майбутнього письменника було пов'язане із селами Маньківці та Яришів на Поділлі, де він навчався у сільських училищах. Згодом, 1911 року, вступив до Вінницької учительської семінарії. Уже там вирізнявся серед однокурсників надзвичайною любов'ю до читання: у семінарській характеристиці особливо відзначали широту його знань і здатність до подальшої наукової праці.

Цікаво, що українська національна свідомість Мосендза сформувалася не в дитинстві. Вдома переважала російська мова, а сам він пізніше відверто згадував, що в юності вважав себе російським патріотом. Перелом настав під час Першої світової війни та революційних подій 1917 року. Читання Тараса Шевченка, історичних праць Михайла Грушевського і знайомство з українським рухом поступово змінили його погляди. За власним пізнішим визнанням, цей світоглядний перехід був дуже швидким і визначив усе подальше життя.

Після завершення навчання в учительській семінарії Мосендза мобілізували до російської армії. Він пройшов прискорену офіцерську підготовку, певний час перебував у Томську, а потім воював на Румунському фронті Першої світової війни. Після розпаду Російської імперії повернувся до педагогічної роботи, викладав фізику та природознавство у школах Гнівані на Вінниччині, брав участь у діяльності місцевої

"Просвіти", був її секретарем і бібліотекарем.

4 березня 1919 року Мосендз вступив до Дієвої Армії УНР і служив старшиною. Восени того ж року захворів на плямистий тиф і був евакуйований, після лікування знову деякий час учителював у Гнівані. У 1920 році разом з українським військом відступив на територію Польщі. Поразка Української революції означала для нього початок еміграції, яка вже ніколи не завершилася поверненням на Батьківщину.

У Польщі Мосендз жив у Ченстохові та Луцьку, продовжував громадську діяльність і працював з українськими культурними установами. За активність у луцькій "Просвіті" польська влада відправила його до табору інтернованих українських вояків у Каліші. Саме з перебуванням у польських таборах його сучасники пов'язували початок туберкульозу — хвороби, яка переслідуватиме письменника до кінця життя. У 1922 році Мосендз залишив Польщу й переїхав до Чехословаччини.

Новою сторінкою його життя стали **Подєбради** — один із головних центрів української політичної та інтелектуальної еміграції. Для вступу до Української господарської академії Мосендз спершу пройшов необхідні гімназійні курси, а потім почав навчання на хіміко-технологічному відділі технологічного факультету. Дуже швидко він став одним із найсильніших студентів академії, працював асистентом на кафедрі фізики, а згодом — на кафедрі хімічної технології.

Педагогічного досвіду Мосендз також не залишав. Він допомагав готувати до іспитів дітей викладачів академії. Серед його учениць була майбутня українська поетеса **Олена Теліга**. Їхнє знайомство переросло у тривалу дружбу, а згодом обоє стали частиною того самого інтелектуального й літературного середовища української еміграції.

1928 року Леонід Мосендз одержав диплом інженера-технолога й залишився працювати в Українській господарській академії. Його наукові інтереси охоплювали хімічні технології, зокрема переробку нафти, дослідження палива та вдосконалення лабораторного обладнання. Після закінчення академії здібного молодого науковця обрали професорським стипендіатом. У Брно він продовжив дослідницьку роботу й 1931 року захистив докторську дисертацію. ЕСУ подає її назву — **"Метод дослідження вологості у вугіллі"**. Наукові праці Мосендза з'являлися також у німецькомовних фахових виданнях.

Таке поєднання літератора й природознавця було для Мосендза цілком органічним. Євген Маланюк навіть вважав, що Мосендз передусім "народився ученим", а письменство стало для нього іншою формою реалізації після історичної катастрофи, що змусила ціле покоління українців опинитися на чужині. Наукова точність, інтелектуальна дисципліна, зацікавлення історією та закономірностями розвитку суспільства пізніше помітно вплинули й на його художню прозу.

Паралельно з навчанням і наукою Мосендз дедалі активніше входив у громадсько-політичне життя української еміграції. Він належав до **Легії українських націоналістів**, створеної в Подєбрадах 1925 року і переважно сформованої з колишніх учасників визвольних змагань. Ця організація згодом стала однією з політичних

структур, які передували створенню ОУН. Водночас питання про формальне членство самого Мосендза в Організації українських націоналістів дослідники трактують неоднозначно, тому однозначно зараховувати його до ОУН немає достатніх підстав.

Із середини 1920-х років його поезії, новели, статті та рецензії регулярно з'являлися в українській еміграційній і західноукраїнській періодиці. Мосендз співпрацював із "Літературно-науковим вістником", а пізніше з редагованим Дмитром Донцовим "Вістником". Разом з Євгеном Маланюком, Олегом Ольжичем та Оленою Телігою його традиційно відносять до найпомітніших представників вісниківського напрямку, тісно пов'язаного з Празькою школою української літератури.

Література для Мосендза була не лише мистецтвом. Він вважав її засобом формування особистості й нації, здатної відповісти за власну історію. Героями його творів часто ставали сильні, діяльні люди, поставлені перед необхідністю морального вибору. Письменника цікавило, як людина виховує в собі характер, як думка перетворюється на вчинок, а особисті переконання перевіряються історичними обставинами. Саме тому у його прозі та поезії так багато тем волі, відповідальності, боротьби, самопожертви й національної гідності.

Своє бачення української культури Мосендз сформулював дуже виразно: українська література, на його переконання, стане світовою не тоді, коли відмовиться від власного досвіду заради чужих тем, а коли зуміє осмислити світові проблеми по-українському. Звідси походить його постійний інтерес до загальноєвропейської історії, біблійних сюжетів, постатей великих політичних і духовних діячів.

У 1930-х роках Мосендз певний час працював у Братиславі, а в 1937–1939 роках — на Закарпатті. Він викладав у комерційній школі в Хусті та Державній торговельній академії у Сваляві, для якої підготував підручник із товарознавства. Після угорської окупації Карпатської України повернувся до Братислави. Там отримав постійну роботу в дослідній установі, пов'язаній із виноробством, займався вдосконаленням технологій виробництва вина й публікував фахові праці.

У Братиславі склалося й особисте життя письменника. Він одружився з Магдою Папанковою, освіченою словачкою, яка знала кілька мов і підтримувала чоловіка під час тяжкої хвороби. У подружжя народилася донька **Марійка**, якій Мосендз пізніше присвятив поему "Волинський рік". Разом із дружиною він працював і над українським мовним посібником для словаків.

Поряд із науковою роботою Мосендз продовжував активно писати. Одним із його ранніх великих прозових творів стала автобіографічна повість "**Засів**", у якій відобразилися дитячі та юнацькі враження автора. 1937 року з'явилася збірка новел "**Людина покірنا**", 1939-го — "**Відплата**". Важливе місце посіла поетична збірка "**Зодіак**" (1941). Серед інших творів — лірична драма "Вічний корабель", поеми "**Канітферштан**" і "**Волинський рік**", есе "Штайн: ідея і характер", праця про Миколу Хвильового та численні літературно-критичні й публіцистичні тексти.

Особливим твором у спадщині письменника став історично-філософський роман "**Останній пророк**", над яким він працював від середини 1930-х років. Центральний

герой роману — Єгоханан, майбутній Іван Хреститель. Через історію давньої Юдеї письменник розмірковував про народ, що втратив державну свободу, про появу провідника, виховання характеру та пошук правильного шляху боротьби. Завершити роман Мосендз не встиг. Фрагменти друкувалися ще за його життя, а окремою книжкою "Останній пророк" вийшов у Торонто 1960 року, вже після смерті автора.

Важливою частиною творчої діяльності Мосендза були переклади. Він добре знав кілька європейських мов, перекладав наукову та навчальну літературу, поезію і прозу. Серед авторів, до яких він звертався, були Райнер Марія Рільке, Петр Безруч, Антонін Кляштерський та інші європейські письменники. Робота з іншими літературами була для Мосендза способом включити українську культуру в ширший європейський контекст, не позбавляючи її власного голосу.

Попри серйозність більшої частини його творчості, Мосендз мав добре розвинене почуття гумору. У повоєнному Інсбруку він зблизився з поетом **Юрієм Кленом** — Освальдом Бургардтом. Разом вони створювали літературні пародії під спільним псевдонімом **Порфирій Горотак**. 1947 року в Зальцбурзі вийшла їхня збірка "**Дияболічні параболи**", у якій автори іронізували над літературними модами й слабкостями сучасного їм письменства.

Друга світова війна знову зруйнувала налагоджене життя. У 1941 році Мосендза обрали заступником голови Українського державного правління в Словаччині. Коли навесні 1945 року радянські війська наближалися до Братислави, він відправив дружину з маленькою донькою до Праги, а згодом приєднався до них. Наприкінці квітня, остерігаючись радянських репресій як колишній старшина Армії УНР та діяч українського національного руху, був змушений залишити Прагу і родину та вирушити до Австрії. Жив у Зальцбурзі, Раврісі та Інсбруку.

На той час туберкульоз уже серйозно підірвав його здоров'я. Хвороба час від часу загострювалася ще від початку 1930-х років, Мосендз лікувався в санаторіях, але повністю одужати не зміг. Певний час він перебував у тирольському Зеєфельді, а наприкінці 1946 року завдяки допомозі благодійної організації переїхав до Швейцарії та потрапив до санаторію "Моттекс" у Бльоне. Навіть тяжко хворим він продовжував писати й працювати.

Леонід Мосендз помер 13 жовтня 1948 року у Бльоне, Швейцарія, у віці 51 року. Саме цю дату подають "Енциклопедія історії України", "Енциклопедія Сучасної України" та *Encyclopedia of Ukraine*. В окремих пізніших біографіях зустрічається 14 жовтня, однак академічні енциклопедичні джерела узгоджуються щодо 13 жовтня. Поховали письменника у Бльоне.

Літературна доля Мосендза багато в чому була типовою для його покоління і водночас винятковою. Він утратив можливість жити в незалежній Україні, пережив дві світові війни, службу в кількох арміях, табори інтернованих, постійну еміграцію й тяжку хворобу. Водночас здобув докторський ступінь, працював як інженер і дослідник, володів мовами, перекладав європейську літературу і створив власний різножанровий художній світ.

Леоніда Мосендза насамперед пам'ятають як письменника української еміграції та представника Празької школи, але таке визначення лише частково передає масштаб його особистості. Він був людиною, для якої наука, література, історія й громадянська позиція не існували окремо. У його творах постійно повертається одна центральна тема — **як людина стає особистістю і чи здатна вона залишитися вірною своїм переконанням у час великих історичних випробувань**. Саме це питання Мосендз ставив своїм героям — і фактично все життя ставив його самому собі.